

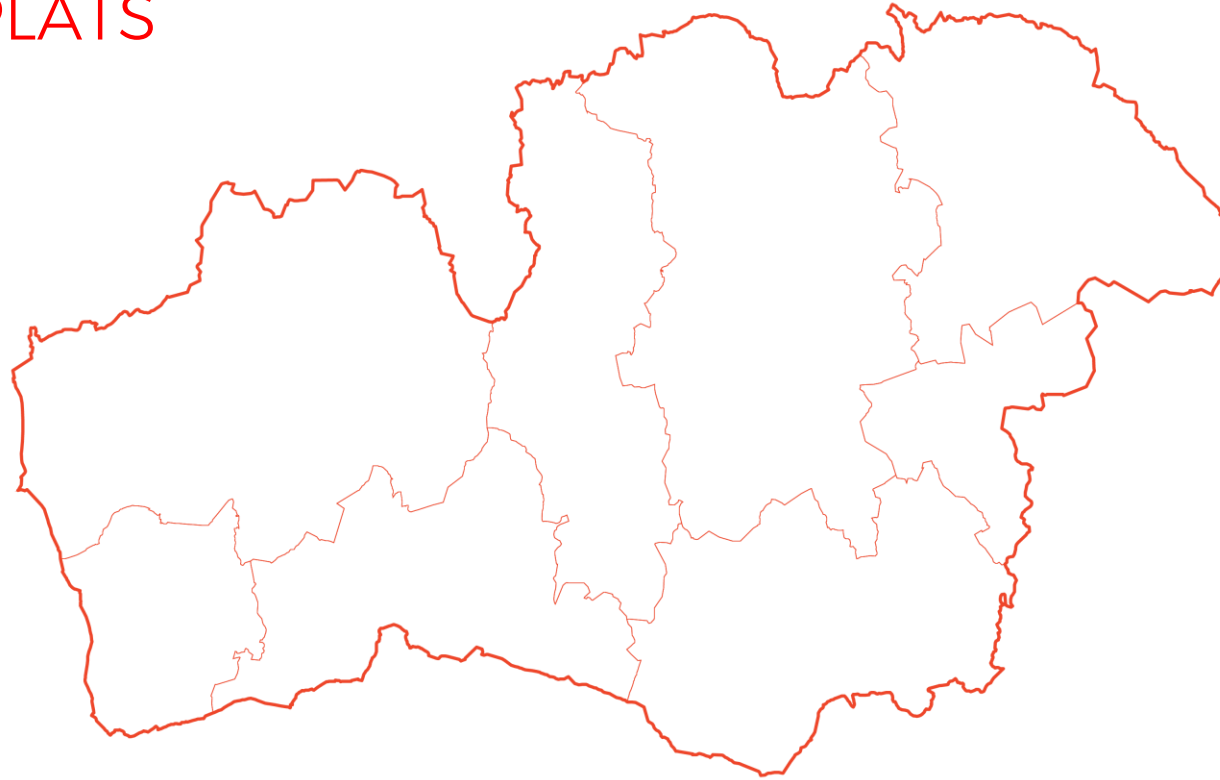
A close-up photograph of a person's hands and arms. They are wearing a thick, mustard yellow ribbed sweater. Their left wrist is adorned with a black watch and several gold-toned bangles. They are sitting at a dark wooden desk, typing on a silver laptop. The background is softly blurred, showing what appears to be a window with a view of a city.

Framtidens arbetsplats

Region Kronoberg

wsp

FRAMTIDENS ARBETSPLATS

KUND

Region Kronoberg

KONSULT

WSP Advisory

WSP Sverige AB
121 88 Stockholm-Globen
Besök: Arenavägen 7
Tel: +46 10 7225500

wsp.com

KONTAKTPERSONER

Lars Berglund, lars.berglund@wsp.com
Charlotta Fredriksson, charlotta.fredriksson@wsp.com

Rapporten är framtagen av ett konsultteam från WSP bestående av Lars Berglund, Charlotta Fredriksson, Jessica Helldén, Joakim Franklin, Alma Arnek, Oliver Lindell och Hugo Million Karlsson

Innehåll

Inledning	4
Rapportens innehåll och disposition.....	6
Är det digitaliseringen som slutligen frigör oss från platsen?	7
Framtidens arbetsplats – hur ser den ut?.....	8
Digitaliseringens genombrott & dess påverkan på var och hur vi bor och arbetar.....	9
Varför bor man där man bor?.....	10
När och varför flyttar vi – och hur kan det påverka orter i Sverige?.....	11
Är samhället inne i en brytningstid kring hur människor kommer arbeta och bo i framtiden?.....	12
Att hålla ögonen på framöver	14
Hur kan ett framtida Kronoberg se ut?	
Två framtidsscenarier	17
Scenarier som verktyg i utvecklingsarbete	18
Platsberoende arbetsliv – ”urbanitet och koncentration” (business as usual).....	19
Platsoberoende arbetsliv – ”Sub-urbanisering och fördelad regional utveckling” (ökat distansarbete).....	20

Ett Kronoberg med starkt platsberoende arbetsliv – scenariotest	22
Förutsättningarna för distansarbete	24
Ett scenario med ökat distansarbete.....	27
Tre gånger fler distansarbeten och distansarbetare.....	28
Konsekvenser för Kronoberg.....	29
Scenarierna som ett underlag för Kronobergs utvecklingsarbete	31
Framtidsbild 1: Ett hållbart ruralt Kronoberg 2040.....	33
Framtidsbild 2: Ett hållbart urbant Kronoberg 2040.....	34
Bygg vidare och förstärk redan pågående utvecklingsprocesser.....	35
Referenser	36

Inledning

Inledning

Sättet vi bor och arbetar på i Sverige har förändrats radikalt under de senaste 200 åren. Sverige har gått från ett utpräglat jordbrukssamhälle, där valet av bostadsplats huvudsakligen styrdes av var naturresurserna fanns, eller av den sociala anknytningen till platsen. Bostadsplats och arbetsplats var samma sak, och den mat, de redskap, verktyg och andra nyttigheter som behövdes i det dagliga livet tillverkades i stor utsträckning i hemmet.

I takt med industrialiseringen, kombinerat med en kraftig befolkningstillväxt under 1800-talet, började olika varor masstillverkas. Produktionen effektiviserades och de varor och produkter som man tidigare tillverkat i hemmen kunde istället köpas i butiker till rimliga priser. Fabriken flyttade in till städer och större orter, och arbetskraften flyttade efter till de platser där jobben fanns och blev lönearbetare. Konsekvensen blev att orter och städer växte på bekostnad av landsbygderna. Denna massomflyttning från landsbygd till orter och städer kan betraktas som startskottet för urbaniseringen i Sverige, en process som pågått sedan dess. Under 1900-talet har fysiska avstånd successivt kunnat överbryggas med snabbare och förbättrade transportmöjligheter. Arbetsmarknaderna har vidgats och människornas vardagsgeografier ökat, vilket ytterligare har drivit på separationen mellan hem och arbete.

I takt med teknologiska landvinningar under den senare delen av 1900-talet har samhälle och arbetsliv blivit allt mer digitalt. Digitaliseringen har förändrat och effektiviserat stora delar vårt arbetsliv vad gäller kommunikation och informationsutbyte. Möjligheterna med distansarbete har diskuterats sedan över trettio år tillbaka, men har inte riktigt slagit igenom på bred front –förrän kanske nu. Under det gångna året har en pandemi svept över jorden, vilket för många sysselsatta inneburit hemarbete, vilket accelererat takten i den digitala omställningen av arbetslivet.

Håller cirkeln på att slutas? Börjar separationen mellan bostad och arbete att minska? Arbetsproduktionen sker återigen i hemmet, vilket på nytt sätter fokus på vilka konsekvenser som kan förväntas för samhälle och individ. Ur detta perspektiv är det relevant att ställa sig följande frågor:

- Är samhället inne i en brytningstid just nu vad gäller hur och var vi kommer att bo och arbeta i framtiden?
- Vilka av de effekter vi ser idag kommer att vara bestående när pandemin blåst över?
- Vilka är i så fall konsekvenserna av en sådan utveckling –särskilt med hänsyn till Ortsstrukturer och förhållandet mellan stad och land?
- Hur ser förutsättningarna för distansarbete ut, och vad skulle ett ökat distansarbete innebära för Kronoberg?
- Skiljer det mellan olika grupper i samhället? Och vilka blir i så fall konsekvenserna, utifrån ett individperspektiv, utifrån ett samhällsperspektiv?
- Hur väl passar en sådan utveckling in i de regionala utvecklingsstrategierna och framtidsbilder för Kronoberg?

Detta är frågor som denna utredning utforskar och försöker besvara.

Rapportens innehåll och disposition

Upplägget för denna rapport tar sin utgångspunkt i de frågeställningar som tecknas på föregående sida. Utredningen är disponerad i två huvudsakliga block: en kunskapssammanställning utifrån aktuellt forskningsläge, och en scenariodel. Avslutningsvis kopplar vi scenarierna till Regionens pågående regionala utvecklingsarbete. Vi lyfter också frågeställningar som vi bedömer kommer att vara viktiga att hantera det fortsatta arbetet.

Kunskapssammanställningen är framtagen dels genom en genomlysning av aktuell forskningslitteratur och artiklar, dels genom intervjuer med forskare.

Scenariodelen utgår från den omställningsprocess som pågår i samhället idag: digitalisering och distansarbete, vilket påskyndats av den rådande pandemin. En övergripande konsekvensanalys görs med avseende på sättet vi bor och arbetar, hur den kan påverka den rumsliga Ortsstrukturen samt det regionala utvecklingsarbetet. Denna del omfattar olika aspekter av en framtid som präglas av ökad digitalisering och distansarbete i Kronoberg:

- En kvantitativ bedömning av hur förutsättningarna för distansarbete ser ut i olika delar av Kronoberg idag, samt ett framtidsscenario som uppskattar den potentiella storleken på sysselsättningen som kan utföra sitt arbete på distans.
- En bedömning kring hur väl en framtid som präglas av mer distansarbete passar in i de regionala framtidsbilder och strategier som tagits fram av Region Kronoberg.
- Ett scenario som beskriver ett platsberoende Kronoberg, jämfört med ett mer platsberoende scenario.
- En bedömning av vilka konsekvenser som en sådan utveckling kan innebära för Kronoberg.

Är det digitaliseringen
som slutligen frigör
oss från platsen?

Framtidens arbetsplats – hur ser den ut?

Med utgångspunkt i digitaliseringen av samhället samt den rådande globala pandemin och hur människors levnadsvanor, arbetssätt och fritidsaktiviteter därigenom drastiskt har ändrats är det många som funderar över hur framtiden kommer se ut. Var kommer människor att vilja bo? Hur kommer människor arbeta? Och hur kommer människor vilja leva sina liv i framtiden?

För att gräva djupare kring dessa frågor har dels intervjuer genomförts med forskare inom ekonomisk geografi, demografi, regional och urban utveckling och kulturgeografi, dels inventering av aktuell forskning och studier gjorda inom dessa teman.

Djupdykningen ger inga slutgiltiga och definitiva svar på var människor kommer vilja leva och bo i framtiden, men det ger indikationer kring vad som påverkar människors livsval, och hur samhället i stort kan komma att fortsätta påverkas i framtiden.

Digitaliseringens genombrott & dess påverkan på var och hur vi bor och arbetar

Att teknisk utveckling och digitalisering påverkar sättet som människor lever, bor och arbetar är inget nytt. Industrialiseringen, internet, persondatorn samt tillgång till snabbt bredband är alla faktorer som påverkat människors livsval.

En stor teknologisk förändring som i grunden förändrade bosättningsmönstret i Sverige var industrialiseringen. Samhället gick under relativt kort tid från att vara ett jordbrukssamhälle till att bli ett industrisamhälle. Centraliseringen av produktionen till städer och samhällen ledde till en omfattande befolkningsomflyttning, där många flyttade från landsbygden in till städerna för att arbeta i industrierna. Under den senare hälften av 1900-talet har en andra strukturomvandlingsvåg skett på de svenska arbetsmarknaderna – vilket inneburit en gradvis omställning från en produktionsbaserad ekonomi till att bli alltmer tjänste- och kunskapsinriktad. På 1990-talet lanserades internet på bred front och samtidigt blev persondatorer en del av människors vardag och arbetsliv. Under 2010-talet accelererade digitaliseringsvågen och digitala infrastruktursatsningar banade väg för den många gånger digitala arbetsplats som vi ser idag.

Idag har en global pandemi kommit att också påverka sättet vi lever, arbetar och bor på. De människor som har möjlighet att jobba från hemmet gör till stor del det, och pandemin har på många sätt drivit individer till att börja använda de digitala kommunikationsverktyg som finns tillgängliga. Denna process påbörjades förvisso redan innan pandemin, men har påskyndats av den aktuella utvecklingen.

Ett ökat distansarbete – också i framtiden?

På grund av den globala pandemin har många människor till stor del ställt om sitt arbetssätt och börjat arbeta på distans, ofta från hemmet, och hemmet har därmed kommit att fylla fler funktioner än enbart boende. Detta har lett till ett ökat intresse från forskare, som vill undersöka vilka sociala och ekonomiska effekter som en sådan utveckling kan innebära på sikt. Å ena sidan visar de preliminära forskningsresultaten att ökat hemarbete kan minska stress och ge människor ökade möjligheter att få ihop sitt ”livspussel”. Å andra sidan pekar forskarna också på vissa negativa effekter, som att människor jobbar fler timmar, gränserna mellan fritid och arbete suddas ut, vilket i sin tur kan leda till psykisk ohälsa. Samtidigt finns det tecken på att människor känner sig mer isolerade och ensamma än tidigare.

Det bör dock betonas att förutsättningarna att distansarbete skiljer mellan olika individer och grupper. En parameter är arbetsuppgifterna, vilket vi återkommer till i följande kapitel. En annan parameter är arbetsgivarens inställning till distansarbete. En tredje parameter är hemmiljön, å ena sidan utifrån ett arbetsro-perspektiv (hur stort bor man, hur många ska samsas hemma med arbets- och skoluppgifter osv.), å andra sidan utifrån ett ensamhetsperspektiv (täcker det sociala sammanhanget utanför arbetsplatsen upp för de sociala ”tapp” som distansarbete innebär)?

Corona-pandemin har dock lett till att många fått upp ögonen för nya och alternativa sätt att leva sina liv. Den traditionella separationen mellan bostad och arbete kan börja att utmanas, vilket i sin tur gör att vissa individer blir mer fria i sitt val av bostads- och arbetsplats. Många av de hinder som tidigare förelåg kan i takt med ökad digitalisering försvinna med nya möjligheter till distansarbete. Därför är det intressant utforska de grundläggande orsakerna till varför människor bor där de bor, varför människor flyttar och hur detta kan komma att förändras i framtiden.

Varför bor man där man bor?

Forskningen är relativt samstämmig kring frågan om vad som avgör individers val av bostadsplats. Till stor del handlar det om unika, personliga preferenser och erfarenheter. En grundläggande faktor är att många individer har en särskild anknytning till en viss plats. Var man växte upp – samt bostadstyp och kvaliteter i bostadens omgivningar – påverkar i hög grad var och hur och man senare i livet väljer att bosätta sig. Ett etablerat socialt sammanhang, exempelvis närhet till släkt och vänner påverkar också valet av bostadsplats. ”Man bor där man bor för att man bor där” som en forskare som vi intervjuat uttrycker det.

En annan viktig aspekt att betona är att behoven förändras över tid. Hur man ser på sitt hem och hemmets funktion varierar med livssituationen och den fas i livet man är i. Har man små barn har man sannolikt andra behov än när barnen är utflugna. Hur man nyttjar och lever i hemmet förändras alltså över tid, och många upplever idag att hemmets funktion har radikalt ändrats i och med den rådande pandemin.

Förhållandet mellan stad och land

Den stora folkmflyttningen från land till stad är i stort sett avslutad i Sverige. Räknat i absoluta tal minskar inte längre landsbygdsbefolkningen. Idag går de vanligaste flyttarna istället mellan tätorter, och då företrädesvis från mindre till större orter. Däremot finns en parallell trend om att människor i allt högre grad flyttar till landsbygder som ligger i anslutning till större tätorter. De tätortsnära landsbygder i Sverige växer faktiskt mer än tätorterna (i relativa tal). Denna utveckling kan tolkas som att många människor vill bosätta sig i en landsbygdsmiljö, men att de samtidigt vill kunna åtnjuta de kvaliteter och det utbud som de större tätorterna kan erbjuda. Det finns goda skäl att anta att den rådande pandemin förstärker denna utveckling.

Tillväxten i Sveriges storstadsregioner har länge varit stark, men vi börjar också se tecken på att storstädernas attraktivitet börjar att minska. Höga bostadspriser, trängsel och otrygghet är några av de faktorer som anges som skäl till att flytta från exempelvis Stockholmsregionen. Idag är det faktiskt fler som flyttar ut från Stockholms- och Göteborgsregionerna än vad som flyttar in (negativt inrikes flyttnetto). En konsekvens av detta är att de kommuner och regioner som har hög mottagningsförmåga, som kan erbjuda attraktiva boendemiljöer och samtidigt har en god digital infrastruktur kommer att ha konkurrensfördelar i kampen om inflyttarna. Detta gäller särskilt individer som har möjlighet att utföra sitt arbete på distans.

I nedanstående faktaruta sammanställs några faktorer som påverkar var människor väljer att bosätta sig.

Faktorer som spelar in vid människors val av bostadsort

- Arbetsmöjligheter
- Bostadsmarknad och priser
- Utbildningsmöjligheter
- Närhet till familj och vänner
- Infrastruktur (digital och fysisk), skola, vård och omsorg
- Utbudet av kommersiell service
- Bostadens omgivningar (natur mm.)

SCB (2018), SvD (2014), Syssner (2021), WSP (2020)

När och varför flyttar vi – och hur kan det påverka orter i Sverige?

I samtal med forskare framkommer det att var människor flyttar och varför till stor del påverkas av individers tidigare erfarenheter. Exempelvis finns det studier som visar att barnfamiljer som flyttat från en urban plats till en rural plats förefaller följa vissa generella mönster. Personer som är uppvuxna utanför en storstad har större sannolikhet att flytta tillbaka till den platsen någon gång i livet, jämfört med personer som är uppvuxna på mer urbana platser. Hur människor har växt upp som barn kan också komma att påverka hur man senare i livet vill leva och bo, samt för vilken typ av uppväxtmiljö man vill ge sina barn.

Flyttningarna i Sverige ökar, men de flesta flyttar sker inom ett relativt avgränsat geografiskt område. Åtta av tio flyttar sker inom kommunen, det näst vanligaste är att man flyttar inom samma arbetsmarknadsregion och flyttar mellan län är i detta sammanhang förhållandevis få. Men det finns trögheter i människors flyttmönster som delvis är förknippade med vissa hinder, framförallt sociala, för att långväga flyttningar. Barnfamiljer flyttar betydligt färre gånger än idag i jämfört med på 1970-talet, vilket delvis kan förklaras av fler hushåll idag har dubbla inkomster, vilket i sin tur innebär att fler än en partner behöver söka nytt arbete. Detta gör sammantaget ett stort hinder för många hushåll.

Det är svårt att säga hur pandemin kommer att påverka krympande kommuner på sikt. De kommer att möta olika konsekvenser - vissa kan komma att växa, vissa att minska. En potentiell omställning i bosättningsmönster beror också mycket på arbetsmarknadernas utveckling och arbetsgivarnas inställning till hemarbete. På tjänsteinriktade arbetsmarknader kommer möjligheter att öppnas, men för att de tendenser som vi sett under pandemin ska bli bestående krävs också andra strukturella förändringar som har med sättet vi arbetar att göra.

Arbetsgivare som väljer att spara pengar på lokalkostnader genom att krympa lokaler och uppmana personal att distansarbete kommer ytterligare att förändra synen på hemmets funktion. I en sådan framtid kommer vissa företag att kunna rekrytera bland ett större utbud av kandidater, vilket minskar betydelsen av att bo nära sin (fysiska) arbetsplats. Sådana beslut och ställningstaganden kommer att vara viktiga faktorer för ett förändrat flytt- och bosättningsmönster framöver.

Forskningen är dock inte helt entydig kring huruvida dessa effekter kommer att få ett betydande genomslag eller inte. Vissa forskare menar att det inte är troligt att ett ökat distansarbete (för de som har möjlighet till det) kommer att leda till en massomflyttning till alla delar av Sverige. Att människor kommer att vilja bo relativt nära sin arbetsplats kommer antagligen fortfarande vara vanligast, åtminstone i den närmsta framtiden. Lokalpolitiker och enskilda kommuner kan inte heller göra så stor skillnad när det kommer till just flyttbeteenden menar dessa forskare. För en mer övergripande omställning i bosättningsmönster spelar strukturella faktorer som nuvarande bosättning, arbetsplatser, möjligheten till studier och kapitalallokering också in. Det kommuner däremot har rådighet över är sin egna organisation, skola, vård, omsorg och underhåll, som alla är aspekter som i förlängningen påverkar trivsels- och önskan att vilja bo på en viss plats.

Faktorer som spelar in när människor byter bostad

- Ändrade behov
- Fler/färre i hushållet
- Byte av arbete
- Studier
- Realisering av boendepreferenser (villa, lägenhet mm)
- Fas i livet

Är samhället inne i en brytningstid kring hur människor kommer arbeta och bo i framtiden?

Att digitaliseringen – accelererad av Corona-pandemin – har förändrat människors sätt att leva, bo och arbeta är uppenbart. Den traditionella separationen mellan bostad och arbetsplats börjar alltmer suddas ut när många arbetar hemifrån. Nya behov kring bostadens funktion uppstår. Efterfrågan på större boende växer, villapriserna ökar, och möjligen ställer sig allt fler frågan – hur vill jag bo och leva mitt liv? Men, är dessa effekter tillfälliga anomalier, eller kommer de vara bestående även när pandemins är över?

Till att börja med: Om framtiden vet vi idag litet, och alla tvärsäkra utsagor om hur framtiden kommer att bli bör betraktas med skepsis. Det enda vi med säkerhet kan säga är att framtiden inte kommer att bli exakt som vi tror att den ska bli. Däremot bör svårigheterna att förutspå framtiden inte hindra en seriös diskussion kring vilka framtider som är *möjliga*, i och med att det är ett sätt att skapa en beredskap för alternativa utvecklingsbanor. Frågan om huruvida samhället är inne i en brytningstid när det kommer till var människor bor och arbetar finns det alltså inget definitivt svar på, bara olika utsagor. Å ena sidan ser vi idag vissa indikationer som pekar på att en del av befolkningen börjar omvärdera betydelsen av att bo i närheten av sitt arbete. Å andra sidan finns det samtidigt annat som pekar mot att många av människornas grundläggande preferenser är robusta, och att de flesta kommer att gå tillbaka till att bo och arbeta ungefär som man gjort tidigare.

Det som däremot har potential att i grunden förändra sättet vi bor och arbetar är *digitaliseringen*. Detta är dock inget nytt – möjligheter och effekter av ökat hemarbete har diskuterats i över trettio år.

Men dagens situation har accelererat denna omställningsprocess. I och med Corona-pandemin har många arbetstagare och arbetsgivare provat på hur ett ökat distansarbete fungerar i praktiken. Tidigare upplevda hinder har till viss del försvunnit och många har upptäckt de digitala kommunikationsverktyg som finns, och därigenom kommit till insikt om att distansarbete kan fungera lika väl som kontorsarbete på plats.

Att arbeta hemifrån kan spara tid som annars hade gått till att pendla, och människor kan på ett mer effektivt sätt ostört arbeta hemifrån. Det finns också positiva ekonomiska effekter av distansarbete i och med att företag kan minska sina kontorsytor, vilket i gengäld kan innebära en överväxling av kostnader till de anställda som kan behöva mer boyta för att skapa utrymme för såväl kontor som hem. Att ”bo på jobbet” är en allt mer vanlig kommentar från många distansarbetare.

Det finns också internationell forskning som visar att ett visst mått av hemarbete (en till två dagar i veckan) kan ha en gynnsam effekt på produktivitet och BNP, men det råder ingen entydig konsensus i forskningen kring detta. På ett makroplan är forskningen över de breda ekonomiska effekterna än mer oklar (Behrens et al, 2021).

Ett ökad distansarbete kan dock också innebära negativa konsekvenser för samhälle och individ. Det finns en risk att informell informations- och kunskapsöverföring uteblir när man inte möts på kontoren. Invändningar kring vad som händer med kreativiteten och framskapandet av nya idéer brukar också föras fram som möjliga negativa konsekvenser.

Det är dock viktigt att poängtera att trots att exempelvis produktiviteten är densamma (om inte högre) när människor arbetar på distans innebär det inte att människor per automatik kommer att *vilja* fortsätta arbeta hemifrån när pandemin är över. Däremot pekar trender på att man fortsatt kommer vilja arbeta en eller några dagar hemma, men att andelen som väljer att jobba hemifrån på heltid inte förändras nämnvärt (WSP, 2020).

Men kommer ett ökat distansarbete att påverka var människor väljer att bosätta sig? Var människor väljer att leva sina liv påverkas av fler faktorer än endast närheten till arbetsplatsen. Tillgång till skola, service och sjukvård har också stor betydelse. Likaså spelar bredbandsuppkoppling och sociala faktorer som restauranger och fritidsaktiviteter stor roll när det kommer till var människor väljer att leva sina liv. I samtal med forskare framkommer det, i likhet med framtidsspaningar som görs i rapporter och studier, att människor antagligen kommer vilja vara på sitt kontor en eller några gånger i veckan, vilket innebär att en viss närhet (även om den närheten kan vara längre bort än tidigare) till arbetsplatsen fortsatt kan komma att ha betydelse för vårt val av bostadsort också i framtiden. En sådan utveckling kommer att vidga människors geografiska "aktionsradie", och möjliggöra bosättning på orter som tidigare betraktats som alltför långt bort från den fysiska arbetsplatsen. En möjlig konsekvens av detta är att orter som tidigare brottats med stagnerande befolkningsutveckling plötsligt kan bli aktuella för potentiella inflyttare.

Här är det återigen viktigt att betona att alla inte har samma möjligheter till att realisera den större friheten som distansarbete innebär. Till att börja har inte alla möjlighet att arbeta hemifrån. Många yrken är inte möjliga att genomföra på distans, exempelvis inom service- och produktionsyrken. Sedan har inte alla praktiska förutsättningar för att kunna ha ett hemmakontor på grund av utrymmesbrist, dålig uppkoppling eller av andra, sociala skäl.

Att hålla ögonen på framöver

Viktigt att hålla ögonen på!

I samtal med forskare samt i kunskapsöversikten framkommer att det finns vissa faktorer och aspekter som är viktiga att hålla ögonen på om distansarbetet ökar. Dessa faktorer och aspekter presenteras nedan.

Alla har inte möjlighet att jobba på distans

Trots att pandemin har belyst möjligheterna och utmaningarna med ett ökat distansarbete är det som tidigare nämnts långt ifrån alla som har möjlighet att faktiskt utföra sitt arbete på distans. Det kan handla om att arbetet måste utföras på viss plats, eller att människor som kan utföra sitt arbete på distans inte har plats eller utrymme att göra det från sitt hem. Därför kan det uppstå vissa skillnader om vissa människor inom specifika yrken får positiva effekter av att kunna arbeta hemma, medan personer som inte har möjlighet att göra det går miste eller utesluts från de positiva effekterna. Dessutom är arbetet en mycket viktig del i exempelvis integrationsprocesser, och det är därför viktigt att hålla ögonen på vad som händer om mer arbete börjar utföras på distans och den sociala kontexten försvinner.

Eventuellt förändrade behov av social infrastruktur

Forskningen lyfter fram tre kluster av framtida nyckelförmågor som kommer att vara väsentliga för det framtida samhället: **Teknisk** kompetens för att bemästra digitaliseringen, **Social** förmåga för att hantera det som inte kan teknifieras, som ledarskap, coachning, samarbete och bemötande, samt **Förändrings- och omställningsförmåga** som inbegriper ansvar för förändring, resultat, flexibilitet och att förmåga att skaffa sig tillgång relevant kunskap (Kairos Future, 2018).

Den urbana normen och den "oundvikliga" urbaniseringen

Urbaniseringen ses och beskrivs ibland som en naturlag, något som forskare i samtal med WSP pekar på att den inte nödvändigtvis är. I och med att de människor som har möjlighet har provat att arbeta på distans har många börjat ompröva sin vardag och fråga sig: Hur bor jag? Vill jag bo såhär? Hur vill jag arbeta i framtiden, och var i så fall?

Att pandemin kan leda till att fler människor väljer att flytta till mer rurala än urbana platser kräver samtidigt att kommuner och regioner börjar planera utifrån att urbaniseringen faktiskt inte är oundviklig –det är en fråga om att också planera för en framtid som vissa av invånarna vill ha och eftersöker.

Eventuella synergier – hur kan man ta tillvara på dem?

Om bostadsort och arbetsort i större utsträckning separeras från varandra, och fler börjar flytta till områden utanför storstäder och tätorter är det dels viktigt att andra vardagsförutsättningar finns på plats, dels att regioner och kommuner tar tillvara på möjliga synergier. Vad efterfrågar människor i sina närområden om man jobbar mer hemifrån? Hur kan fler jobb skapas lokalt? Och vad finns det för möjligheter att utveckla och planera områden som tidigare kanske inte varit i fokus?

Behovet av en resilient digital infrastruktur

Digitaliserings möjligheter behöver tas tillvara på och dess påverkan på samhällsbyggandet sker på flera plan. Dels genom att effektivisera planerings- och byggprocesser, dels genom möjliggörandet av ökad delaktighet och större medborgarengagemang samt genom att minska resandet och ligga till grund för ökat distansarbete och virtuella möten, både i arbetet och privat.

Även potentialen för delningsekonomi och resurshushållning ökar med digitaliseringen och ger möjligheter för nya och platsoberoende affärsmodeller. Men digitaliseringen stöter även på utmaningar när en snabb teknikutveckling ska möta ett långsiktigt tänk kring samhällsplanering och byggnadssektorns genomförandecykler. Ökad digitalisering väcker även frågor kring integritet, säkerhet, robusthet och resiliens som behöver tas i beaktning (IVA, 2018).

Framtidens samhällsplanering behöver också ta hänsyn till förändrade rörelsemönster och därigenom förändrade behov vad gäller transportinfrastrukturen.

Snabb omställning till en allt mer kunskapsbaserad arbetsmarknad

Digitaliseringen och pandemin kan komma att påskynda den strukturomvandling mot en mer kunskaps- och tjänstebaserad ekonomi som redan pågår, vilket riskerar att öka matchningsgapet. Den kanske enskilt viktigaste produktionsfaktorn i det kunskapsintensiva näringslivet är kunskap. Detta innebär att utbildning och färdigheter är viktiga framgångsfaktorer för en region. I den meningen är kommuner med en högutbildad befolkning förhållandevis framtidssäkrade. En sådan kommun kommer sannolikt att gynnas – och inte straffas – av megatrender som automatisering och digitalisering som just nu transformerar vårt samhälle.

Kommuner med hög utbildningsnivå attraherar också kunskapsintensiva företag, och när dessa etablerar sig i en kommun ökar i sin tur incitamenten för att arbetskraften flyttar dit. Det bör i detta sammanhang nämnas att en hög utbildningsnivå inte alltid är synonymt med hög teoretisk utbildning, utan det viktiga är att arbetskraften har en kompetens som är anpassad efter näringslivets behov.

Digitaliseringens och hemarbetets sociala och ekonomiska påverkan

Ett ökat distansarbete ställer nya krav på arbetsgivare och kan påverka hälsan negativt på grund av ökad brist på socialt sammanhang utanför familjen, sämre fysisk arbetsmiljö och risk för psykosociala besvär (Europeiska regionkommittén, 2020).

Men digitaliseringen och ett ökat distansarbete kan även innebära att människor blir mindre bundna till en viss geografisk plats, upplever större frihet och behöver pendla mindre, samtidigt som möjligheter öppnas för mer välbetalda jobb som matchar individens kompetens. Det leder till en mer flexibel livssituation med utökad tid till andra aktiviteter, som att vistas utomhus i större utsträckning. Närhet till rekreation och attraktiva miljöer kan få en större framtida betydelse genom ett ökat intresse för naturen och tillgång till tätortsnära rekreation, vilket främjar folkhälsan och kan utveckla viktiga grönområden och ekosystemtjänster. Aktuell besöksstatistik i naturområden och nationalparker visar att antalet besökare har ökat kraftigt under 2020 (Naturvårdsverket 2021, Skärgårdsstiftelsen-WSP 2021).

Hur kan ett framtida Kronoberg se ut? Två framtidsscenarier

Scenarier som verktyg i utvecklingsarbete

I detta kapitel målar vi upp vi två *scenarier*, dvs två framtidsbeskrivningar som ska spegla två ytterligheter för den framtida utvecklingen. Det ena scenariot bygger på ökat distansarbete och beskrivs i termer av ett mer *platsoberoende* arbetsliv. Det andra beskrivs i termer av ett starkt *platsberoende* arbetsliv, vilket till viss del speglar den utvecklingsriktning som var före pandemin.

Liksom beskrivs inledningsvis i denna rapport vet vi idag väldigt lite om framtiden. Det enda vi med säkerhet kan säga är att framtiden inte kommer att bli exakt så som vi tror att den ska bli. Att arbeta med scenarier är därför en bra metod för att beskriva och analysera just *flera olika* framtider. Sannolikt kommer framtiden att hamna någonstans däremellan, men vi vet i dagsläget inte åt vilket håll som utvecklingen kommer gå. Den kan också skilja för olika delar av Kronoberg och för olika delar av landet. Scenarier är en tankeövning som hjälper till att frigöra oss från etablerade "sanningar" och fundera över alternativa utvecklingar. Poängen är att man därigenom kan skapa en god beredskap för olika utvecklingsbanor. Genom att bättre förstå de rumsliga konsekvenserna kan man också förbereda sig (dvs. planera). Man kan sätta in insatser som förstärker en önskad inriktning, men man kan även sätta in insatser som motverkar. Vartåt vill vi? Vartåt måste vi för att säkerställa hållbar regional tillväxt?

Vi målar upp de två scenarierna utifrån tre parametrar:

- 1) **Karaktärsdrag:** Vad karaktäriserar Kronoberg där arbetslivet går mot ökat platsoberoende? Vad karaktäriserar ett platsoberoende arbetsliv i Kronoberg?
- 2) **Förutsättningar:** Vilka förutsättningar behöver finnas på plats för att scenariot ska kunna uppstå (t.ex. krävs att en väl utbyggd bredbandsfunktion finns på plats för att det platsoberoende scenariot ska kunna vara aktuellt)
- 3) **Konsekvenser:** Vilka konsekvenser uppstår i termer av rumslig struktur i det specifika scenariot? Vilka blir konsekvenserna i sociala termer? I ekonomiska termer?

Platsberoende arbetsliv – ”urbanitet och koncentration” (business as usual)

Kännetecken

I ett platsberoende scenario är människors arbetsplats och bostadsort nära sammankopplade. Den demografiska utvecklingen präglas av koncentrerad utspridning, där de större orterna växer. Utvecklingen karaktäriseras av urbanisering, fysiskt utbyte och sammankoppling till omvärlden via utbyggd transportinfrastruktur.

I detta scenario är det få som flyttar från tätort och storstad till lands- och glesbygd – flyttströmmarna går istället mot de stora regionala centrumen. Det distansarbete som genomfördes under pandemin har återgått till arbete på arbetsplatsen. Arbetsplatserna ses som en viktig plats för möten, interaktion och framförallt innovation. Människor fortsätter därför i stor utsträckning att pendla med kollektivtrafik, där smärtröskeln för pendlingstiden är strax under en timme.

Förutsättningar

I ett scenario där arbetet är platsberoende behöver näringslivet fortsatt vara starkt i Kronoberg. Det är en förutsättning att det finns en tillgänglig och fungerande kollektivtrafik och att anställda i Kronoberg på ett enkelt och effektivt sätt kan ta sig till och från regionen. I ett platsberoende scenario är det också en förutsättning att människor kan bo relativt nära sin arbetsort, och att det finns tillgängliga bostäder i geografier där arbetsmarknaden är stor.

Konsekvenser i termer av..

Rumslig struktur

Regional koncentration. Tillväxt i lägen med bäst tillgänglighet till arbetstillfällen

Behovet av transportinfrastruktur

Fokus på att stärka tillgänglighet i de större stråken

Sociala konsekvenser

Nuvarande arbetsmarknadsmönster bibehålls

Alla reser (dvs. inte enbart specifika grupper vars arbete och/eller bostadssituation kräver att de arbetar på arbetsplatsen)

Tillgång till service

Koncentration till noder

Miljömässiga konsekvenser

Fortsatt utveckling kring noder och utvecklad kollektivtrafik i starka tråk gör kollektivtrafiken konkurrensmässig i relation till bilen

Boende/bostad

Tillväxt i centralorter

Arbetsplats

Samma som före pandemin

Platsoberoende arbetsliv – "Sub-urbanisering och fördelad regional utveckling" (ökat distansarbete)

Kännetecken

I ett platsoberoende scenario fortsätter de som har arbetat på distans under pandemin att göra det. Arbetsgivare kräver inte längre att de anställda kommer in till kontoren, utan fortsätter att kommunicera med de digitala verktyg som etablerades under pandemin. Dessutom börjar anställda inom fler sektorer att arbeta mer digitalt i och med att nya tanke- och arbetssätt uppstår både hos arbetsgivare och arbetstagare.

De digitala kommunikations- och samverkansverktygen fortsätter att utvecklas, vilket möjliggör innovation och kreativt tänkande och ses som likvärdiga, eller till och med bättre substitut i jämförelse med fysiska möten. Detta innebär att behovet av att mötas ansikte mot ansikte minskar ytterligare. Ett platsoberoende scenario kännetecknas av att människor inte längre behöver bo i närheten av sin arbetsplats, och fler väljer att bo på den tätortsnära landsbygden och i mindre tätorter. Kommunhuvudorternas betydelse som funktionella centrum för arbete och handel minskar. Det regionala bosättningsmönstret är mer jämnt fördelat i detta scenario jämfört med det platsberoende scenariot.

Kollektivtrafiken nyttjas inte i samma grad som innan pandemin, och istället växer behovet av interregional infrastruktur som gör det möjligt att åka från sin bostadsort till sin arbetsort de få gångerna det behövs.

Förutsättningar

I ett platsoberoende scenario, där fler arbetar på distans och bor på en annan ort än där arbetsplatsen är lokaliserad, är det en förutsättning att det finns tillgänglig och välfungerande bredbandsuppkoppling i hela regionen, såväl den mer rurala som urbana platserna. Det är också en förutsättning att arbetsgivarna är positivt inställda till distansarbete.

Dessutom är det en förutsättning att den anställdas utvecklingskurva inte hämmas av valet att arbeta på distans istället för på plats.

Detta scenario gynnas av en utveckling av en arbetsmarknad som går mot en alltmer tjänste- och kunskapsbaserad produktion.

Konsekvenser i termer av..

Rumslig struktur

- Preferenser för vad som är ett attraktivt boende förändras. Viljan att resa längre men sällan gör att andra kvaliteter blir viktigare. Det urbana är inte längre den starkaste normen.
- Tätortsnära landsbygd vinnare. Leder till förtätning av denna när exploateringstryck ökar.
- Läget (stadskärna) blir än viktigare när det gäller kontor. När fler jobbar hemifrån behöver de enskilda företagen mindre yta. Fler företag och branscher kan få plats i det befintliga kontorsbeståndet. Detta innebär större näringslivsbredd och koncentration på samma gång. A-lägena får ännu starkare konkurrensfördel, men vad händer med b- och c-lägen?

Behovet av transportinfrastruktur

- Försämrade möjligheter att erbjuda konkurrenskraftig kollektivtrafik, turtätheten påverkas när färre reser.
- Regionförstoringen fortsätter – färre men potentiellt längre pendlingsresor

Tillgång till service

- Utmaning att tillhandahålla efterfrågad service i mindre täta miljöer. Skola, omsorg, vård, kollektivtrafik, VA mm.

Sociala konsekvenser

- Mer individuella lösningar/individcentrerat
- ”Lika möter lika”. Färre anledningar till möten mellan olika sociala grupper ifall mindre tid spenderas i stadskärnor och mer istället i egna bostadsmiljön.
- Fritid och arbetstid flyter ihop.
- Ökad segregation mellan de som kan välja att arbeta arbetsplats (hemmakontor i Alvesta men arbetsplats i Stockholm)

Miljömässiga konsekvenser

- Förändrat exploateringstryck. Viktigt att som kommun ha planberedskap och uppdaterad ÖP.

Arbetsplats

- Nya yrkesgrupper börjar distansarbete
- Ökat kunskapsutbyte över långa avstånd. Samarbeten med andra delar av landet och världen.

A person is working on a laptop at a desk. The person's left hand is on the laptop trackpad, and their right hand is holding a pen over a notepad. On the desk, there is a smartphone, a pen, and a pair of glasses. The background is a blurred office setting.

Ett Kronoberg med starkt platsoberoende arbetsliv – scenariotest

Hur ser förutsättningarna för ökat
distansarbete ut i Kronoberg?
Och vilka blir konsekvenserna?

Ett platsoberoende arbetsliv i Kronoberg - scenariotest

Ovan beskriver vi två scenarier som där utvecklingen drar åt olika håll. Ett scenario som beskriver en framtid som karaktäriseras av ökat platsoberoende arbetsliv och ett annat som beskriver en framtid som karaktäriseras av ett (förstärkt) platsberoende arbetsliv. I detta kapitel utvecklar vi det *platsoberoende scenariot* genom att utreda hur förutsättningarna för ökat distansarbete ser ut i Kronoberg. Vi resonerar också kring vilka konsekvenserna blir av ett sådant scenario.

Förutsättningarna för att kunna utföra sina arbetsuppgifter skiljer sig åt mellan olika branscher och yrken. Detta innebär att skillnader i regional näringslivsstruktur innebär olika förutsättningar för distansarbete i olika delar av landet.

Trots osäkerheterna kring den framtida utvecklingen finns det faktorer som talar för att åtminstone en del av de förändringar som vi nu ser i arbetslivet och vardagen kommer att bestå –även efter att pandemin blåst över. I följande avsnitt beskrivs hur förutsättningarna för distansarbete ser ut i Kronoberg, samt ett scenario för att bedöma potentialen och undersöka framtida samhällskonsekvenser av en ökad grad av distansarbete i Kronoberg.

Utgångspunkten för detta scenario är en bedömning av vilka yrken som kan utföras på distans. Bedömningarna har gjorts på en detaljerad nivå med individuella bedömningar över 400 yrken. Samma metod har tidigare använts av både Region Skåne och Region Stockholm utifrån en amerikansk förlaga (Dingel & Neiman, 2020).

Dataunderlaget för beräkningarna är registerbaserad mikrodata från SCB och Region Kronoberg. Att använda mikrodata ger en möjlighet att inte bara se till Kronoberg som helhet utan även undersöka inomregionala och lokala variationer kring hur förutsättningarna för distansarbete ser ut i olika delar av länet. I analysen bryts därför huvudorten i respektive kommun loss från övriga kommunen och särredovisas från övriga kommunen. Utifrån detta underlag fås totalsiffror över antalet och andelen sysselsatta som kan utföra sina arbeten på distans, givet att samtliga invånare som har denna möjligheten också skulle utnyttja den.

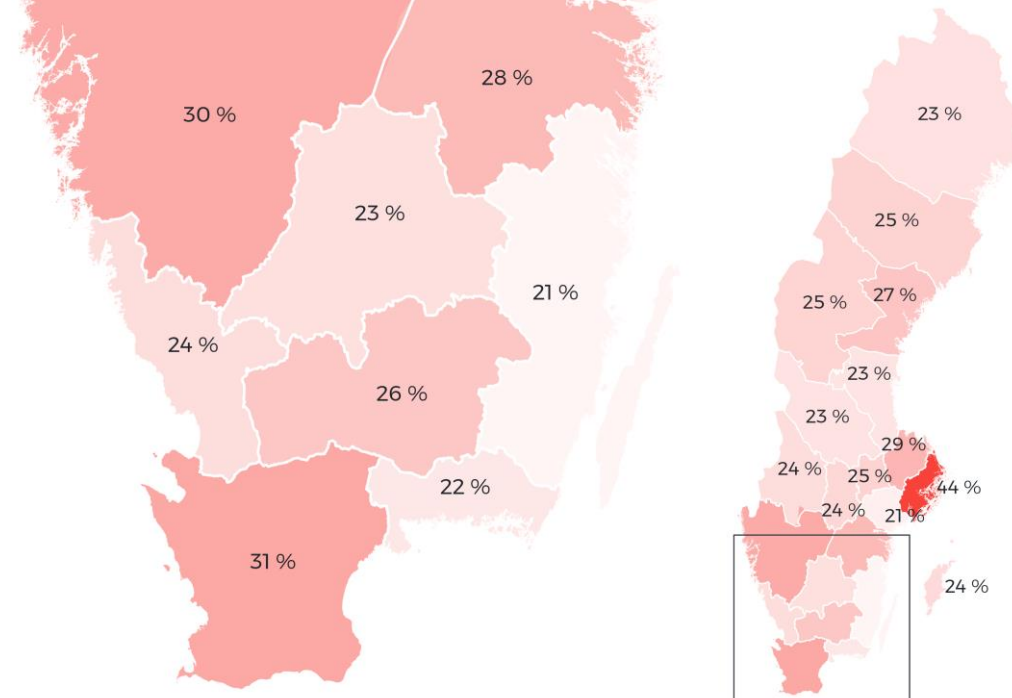
Utöver totalsiffrorna görs två antaganden: Vilken andel av möjligt distansarbete som faktiskt utfördes på distans innan Coronapandemins förändrade förutsättningar, samt andelen möjligt distansarbete som kan komma att utföras på distans på sikt, dvs. själva scenariot.

Förutsättningarna för distansarbete

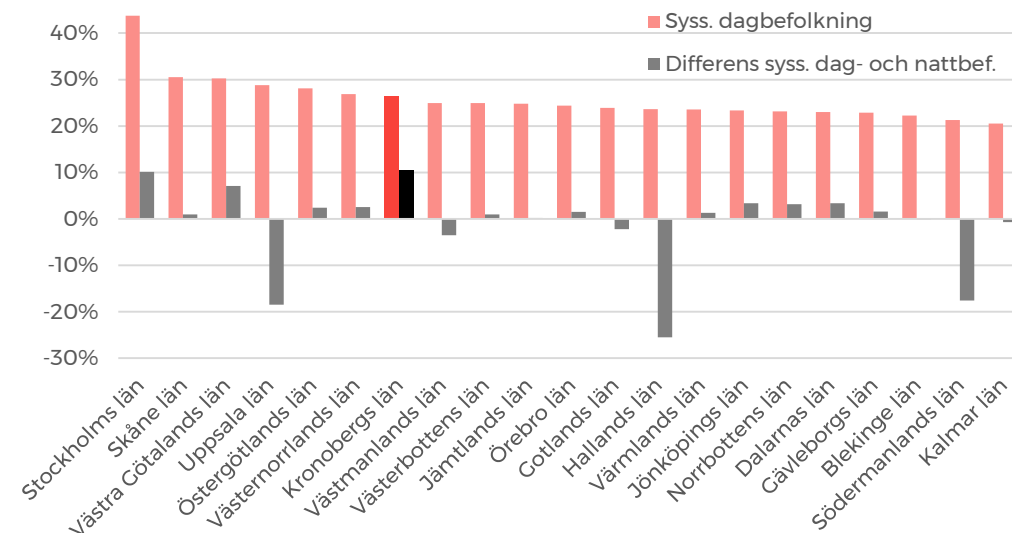
Stockholms län har en särställning i Sverige med 44 procent av länets sysselsättning som har arbeten som potentiellt kan utföras på distans (2019). Övriga län ligger inom spannet 21 till 31 procent. Kronobergs andel på 26 procent placerar länet i den övre halvan bland länen. Av de angränsande länen är det enbart Skåne som har en högre andel. Bedömningen är att ca 25 000 av totalt 96 000 arbetstillfällen i Kronoberg kan potentiellt utföras på distans (2019).

De allra flesta län har fler arbetstillfällen inom potentiella distansarbeten än personer bosatta i länet som har möjlighet att utföra sitt arbete på distans. Detta innebär att majoriteten av länen i olika mån är beroende av inpendling för att täcka sitt behov av arbetskraft inom dessa yrkesgrupper. Differensen mellan länens sysselsatta dag- och nattbefolkning inom potentiella distansyrken redovisas i diagrammet här bredvid.

Skillnaden är särskilt stor i Stockholms, Västra Götalands och Kronobergs län, och som allra högst i Kronoberg där antalet möjliga distansarbeten är 10 procent fler än antalet personer bosatta i länet med "distansmöjliga" yrken; 25 000 respektive 22 500 personer i Kronoberg. Detta tyder på att näringslivet i Kronobergs, Stockholms och Västra Götalands läns näringsliv i särskilt hög grad är beroende av inpendling från andra län för att bemanna dessa tjänster, oavsett om det sker genom arbete på plats eller på distans. Det omvända gäller i Uppsala, Hallands och Södermanlands län, där personer med yrken som kan utföras på distans, och som i hög grad är beroende av utpendling till andra län för sin sysselsättning.

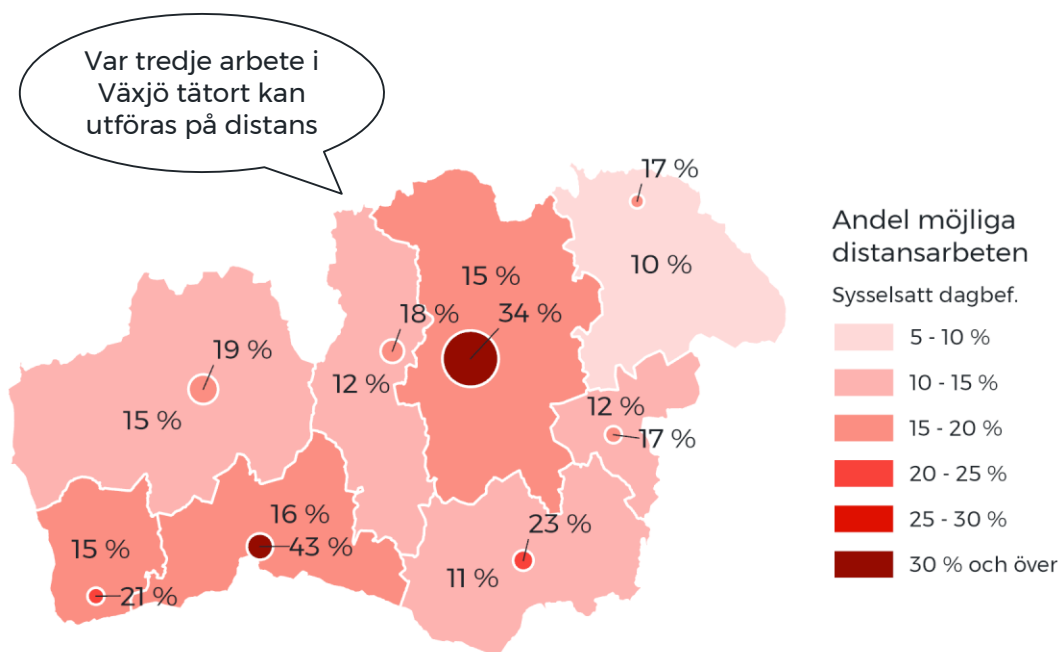

Möjliga distansarbeten, andel av antalet sysselsatta i länen

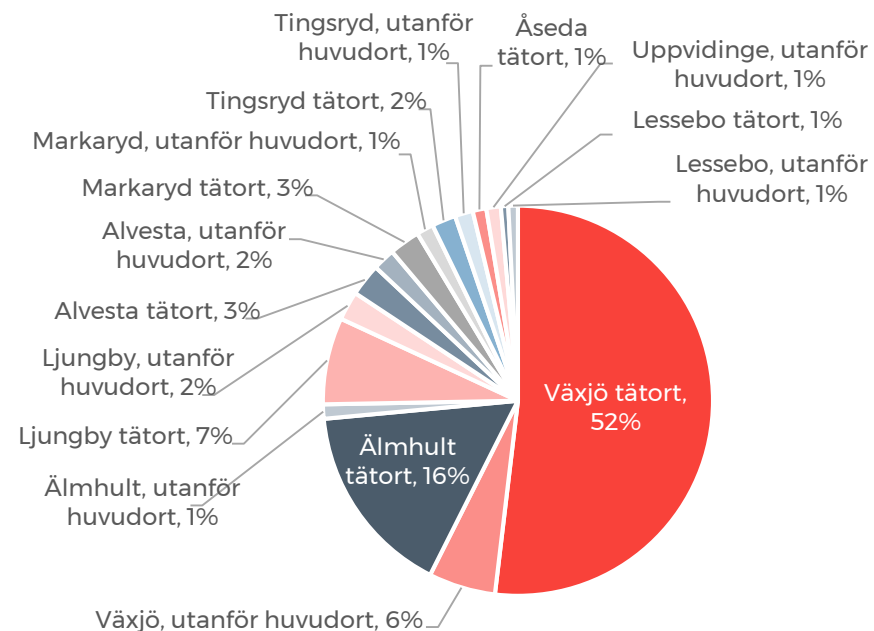

Möjliga distansarbeten varierar i länet

I Kronobergs län finns inomregionala och lokala skillnader i hur stor del av alla arbetstillfällen som är möjliga att utföra på distans. Ett generellt mönster är att kommunhuvudorterna har högre andel möjliga distansarbeten än övriga kommunen, sett som andel av den totala sysselsättningen i respektive område. Växjö och Älmhults tätorter särskiljer sig, med påtagligt högre andelar än övriga tätorter i länet. En stor del av kan förklaras av näringslivsstrukturen i dessa tätorter med höga sysselsättningsandelar inom tjänsterelaterade yrken. Dessa tätorter är också ensamma om att ha högre andelar än länssnittet på 26 procent.

Sett till antalet möjliga distansarbeten i olika delar av länet är särställningen för Växjö och Älmhult än tydligare. Tre av fyra möjliga distansarbeten i Kronobergs län ligger i de båda kommunerna, och de allra flesta av dessa finns i de båda kommunhuvudorterna. I synnerhet gäller detta Växjö tätort, som har över hälften av alla möjliga distansarbeten i Kronobergs län.

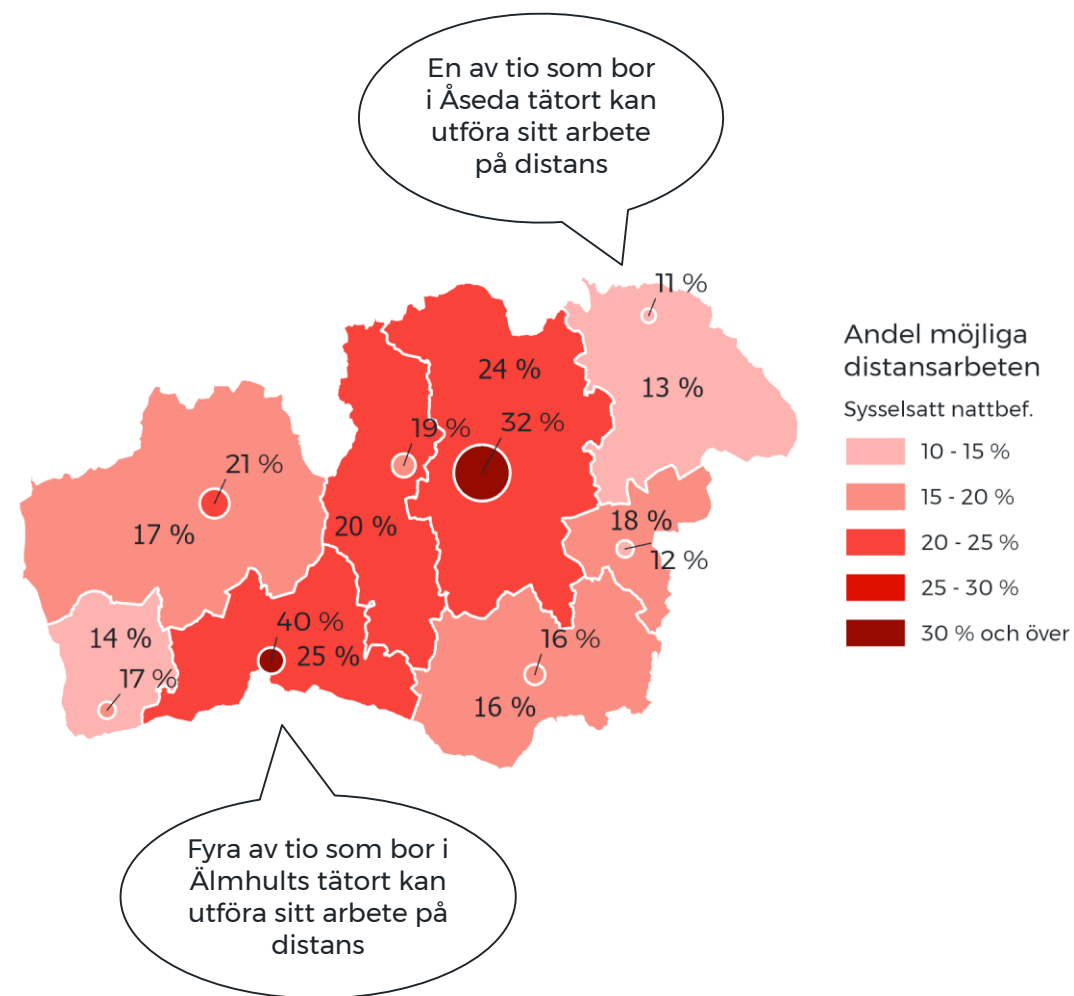
Fördelning av antalet möjliga distansarbeten i olika delar av Kronoberg. 75 % av dessa finns i Växjö och Älmhults kommuner.

Även arbetskraftens möjligheter till distansarbete varierar i länet

Sett till arbetskraftens möjligheter att arbeta på distans, (dvs. den sysselsatta nattbefolkningen) ser mönstret något annorlunda ut. Framför allt är de lokala skillnaderna mellan huvudorter och övriga kommunen mindre för den sysselsatta nattbefolkningen jämfört med dagbefolkningen.

Den huvudsakliga anledningen till detta är att arbetsplatserna inom dessa yrken i högre grad är koncentrerade till tätorterna än arbetskraftens bostäder. Skillnaden mellan de båda kartorna speglar därmed en inpendling från bostäder utanför huvudorter till arbetsplatser inom huvudorter i den egna eller andra kommuner.

I Lessebo och Uppvidinge kommuner har de som bor utanför huvudorterna större möjligheter att arbeta på distans än de som bor inom huvudorterna. En möjlig förklaring till detta är att dessa i stor utsträckning pendlar till arbeten i Växjö.

Ett scenario med ökat distansarbete

Resultaten på föregående sidor ska tolkas som en maxpotential till distansarbete, dvs. ifall samtliga personer med yrken som kan utföras på distans också faktiskt skulle göra det. Men att faktiskt skulle inträffa är naturligtvis inte realistiskt. Undersökningar av attityder till distansarbete visar att det enbart är en del av arbetskraften som vill distansarbeta fullt ut, och många företag vill heller inte tillåta distansarbete i den utsträckningen.

I ett mer realistiskt scenario, och för att få en uppfattning om möjliga storleksordningar, antas istället att fyra av fem möjliga distansarbetande väljer att i någon grad använda möjligheten till distansarbete i framtiden, och att genomsnittet bland dessa personer är distansarbete på halvtid. Dessa antaganden baseras på en sammanvägning av flera enkätundersökningar riktade till kontorsanställda under år 2020 (Tele2 och Kantar Sifo, 2020; Randstad och Kantar Sifo, 2020; SBAB, 2020). Detta scenario ska dock inte tolkas som en prognos över framtiden. Istället ska scenariot och dess effekter ses som räkneexempel på vad en hög, men inte orimlig, andel distansarbete skulle kunna innebära för Kronobergs arbetsmarknader.

Scenariot jämförs sedan mot en basnivå som speglar hur många arbeten som faktiskt utfördes på distans innan de förändrade förutsättningarna i och med Coronapandemin. Skillnaden mellan de båda ger en hypotetisk nettoeffekt av ökat distansarbete. Här används ett antagande att 14 % av möjligt distansarbete utfördes på distans redan innan pandemin, motsvarande ett genomsnitt på 5,6 timmar i veckan för en heltidsarbetande. Antagandet är grundat i en enkätundersökning gjord i februari 2020, precis innan pandemin (Tele2 och Kantar Sifo, 2020).

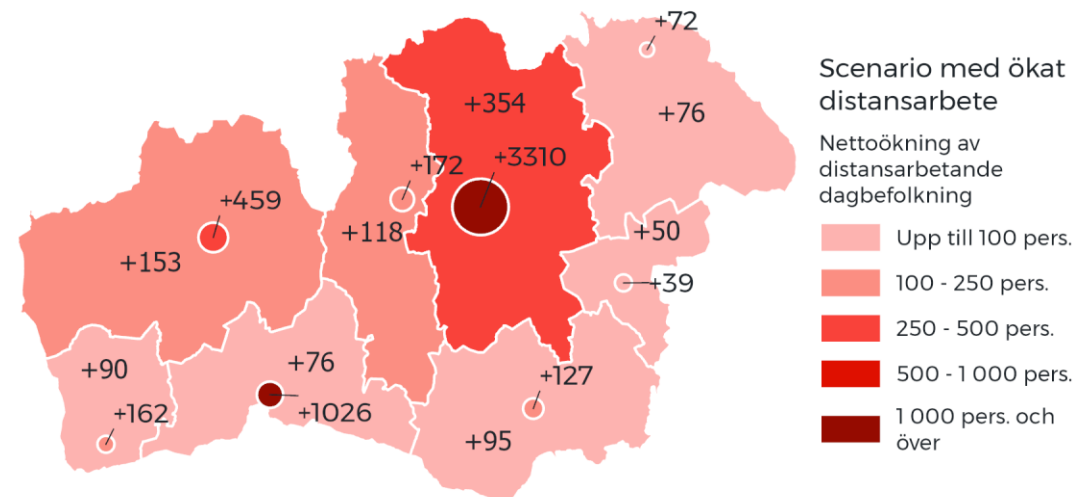
Tre gånger fler distansarbeten och distansarbetare

9 800 arbeten i Kronoberg som utförs på distans

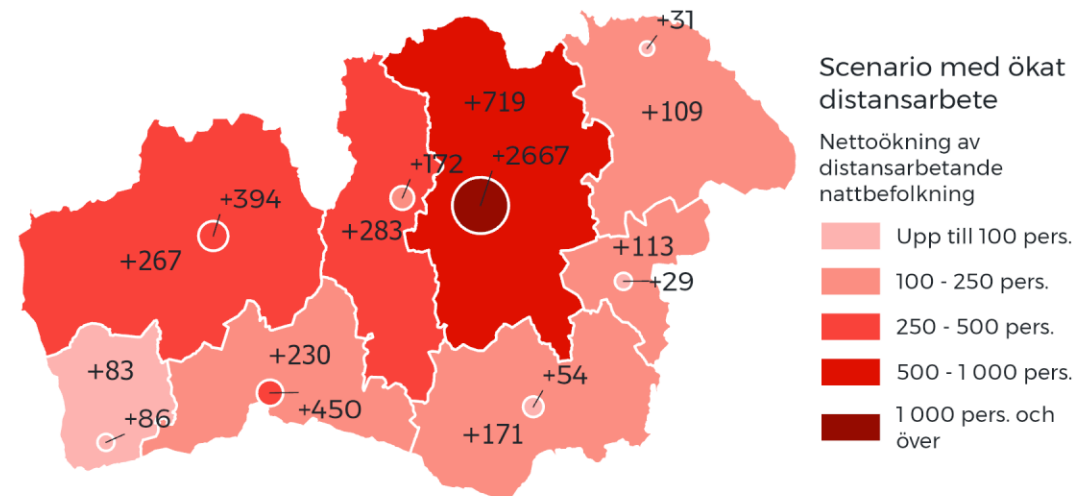
I resultaten räknas tillkommande distansarbete om till helårsarbetstillfällen. Jämfört med basnivån innan pandemin innebär det en kraftig ökning av antalet distansarbetande på länsnivå i scenariot på 6 400 arbeten till totalt 9 800 arbeten inklusive basnivåns 3 400 arbeten. Alltså nästan tre gånger fler distansarbeten än basnivån och en ökning med 186 %. Ökningen är som störst där antalet möjliga distansarbeten är som störst. I rena antal syns förändringarna därför som mest i Växjö och Älmhults tätorter. Även i Ljungby tätort sker en påtaglig ökning, tillsammans med Växjö kommun utanför tätorten.

9 000 personer i Kronoberg som utför sitt arbete på distans

För arbetskraften är mönstret liknande som för dagbefolkningen, men med skillnaden att ökningarna i antalet personer som arbetar på distans till större andel sker utanför kommunhuvudorterna än för dagbefolkningen. Totalt handlar det i detta scenario om 9 000 personer som utför sitt arbete på distans; en ökning med 5 900 personer utöver basnivåns 3 100 (+186%). Också här har tillkommande distansarbete omvandlats till helårsarbetstillfällen.

Nettoökning av antal helårsarbeten som utförs på distans i Kronoberg, jämfört med basnivån innan pandemin

Nettoökning av antal invånare i Kronoberg (helårssysselsatta) som utför sitt arbete på distans, jämfört med basnivån innan pandemin

Konsekvenser för Kronoberg

- **Hur skulle bosättningsmönstret påverkas i ovanstående scenario?**

Det finns en inneboende tröghet i de etablerade flyttmönstren, vilket innebär att några omedelbara och omstrukturerande effekter på Ortsstrukturen troligen inte kommer att ske på kort sikt. Möjligen kan en viss omflyttning ske på längre sikt där mindre orter och landsbygder i anslutning till de större orterna kan bli alternativ på de regionala bostadsmarknaderna. Om arbetsplatsens lokalisering får minskad relativ betydelse för valet av bostad så ökar troligen istället betydelsen för andra delar i vardagslivet: närhet till familj, släkt och vänner, tillgång till basservice, fritidsintressen och rekreativsmöjligheter med mera. Platsens och ortens attraktivitet som levnadsplats kan därmed få än mer ökad betydelse. God tillgång till bredband är en förutsättning för orternas attraktivitet i ett sådant scenario.

- **Vad innebär det för de större orternas roll och betydelse?** De större orterna i länet kommer sannolikt fortfarande ha viktiga funktioner som arbetsmarknadscentrum, i synnerhet för yrken som kan utföras på distans. De allra flesta sysselsatta kommer inte arbeta på distans på heltid och därmed fortfarande ha behov av en arbetsplats att regelbundet komma till. Rollen som mötesplats kan accentueras ytterligare för orter och kontor. Om de större orternas servicefunktioner däremot minskar, exempelvis genom minskad centrumhandel på grund av ökad E-handel, finns det däremot en risk att orternas sammantagna attraktivitet påverkas. Större orter som idag har en förhållandevis hög andel arbeten som kan utföras på distans skulle också kunna drabbas negativt, i och med att personer som idag pendlar in till dessa orter istället arbetar hemifrån, och därmed inte konsumerar lokala tjänster och varor som de annars hade gjort. Ett exempelvis på en sådan ort är Älmhult (Ikea).

- **Är det de mindre orternas och landsbygdernas revansch vi ser?** Ökade möjligheter till distansarbete kan innebära en ökad frikoppling mellan bostad och arbete. Men en sådan utveckling kommer i så fall att ske gradvis och långsamt. Ökat distansarbete kan dock komma att innebära en ökning i säsongsboendet, exempelvis i fritidshus. Detta kan innebära en ökad befolkning på landsbygderna utöver de traditionella semesterperioderna, vilket i sin tur kan innebära ökade krav på den kommunala servicen såsom skola och äldreomsorg.

- **Vilka orter gynnas/missgynnas av en sådan utveckling?**

I mångt och mycket skulle förhållandens sannolikt vara förhållandevis lika såsom de är redan idag, där orter som på olika sätt är attraktiva gynnas relativt sett. Orter som har goda lokala boendekvaliteter, såsom vacker och tillgänglig natur, vattennära eller attraktiv bebyggelse samt god offentlig och privat service kommer i ett sådant framtidsscenario att vara attraktiva. Den främsta skillnaden mot dagens förhållanden skulle inte vara vad som är attraktivt, utan vilken sökradie som undersöks vid en flytt. En specifik typ av område som kan gynnas är orter eller platser som redan tidigare har haft stort inslag av säsongsboende och fritidshus, och som samtidigt har en fysisk infrastruktur som möjliggör distansarbete.

- **Vilka grupper gynnas/missgynnas?**

Förändrade ytbehov till följd av ökat hemarbete skulle kunna innebära att ägare av småhus och fritidshus gynnas av värdeökningar (något som varit särskilt påtagligt på fritidshusmarknaden i Kronoberg under 2020). Detta kan i förlängningen innebära högre trösklar för ungas inträde på bostadsmarknaden. Att enbart en dryg fjärdedel av Kronobergs sysselsatta idag har yrken som möjliggör distansarbete innebär samtidigt att en stor del av befolkningen inte skulle påverkas i sitt yrkesliv, varför den övergripande påverkan på bostadsmarknaden troligen inte blir särskilt betydande. Ökat distansarbete kan innebära ökade trösklar att komma in på delar av arbetsmarknaden för vissa grupper genom ett ökat fokus på formella kompetenser och erfarenheter vid rekrytering, på bekostnad av sociala faktorer och personliga egenskaper.

- **Kommer ett ökat distansarbete att påverka behovet av kontorsyta?** Till viss del kan ökat distansarbete minska ytbehov för kontor, men den primära följderna av ökat distansarbete är snarare förändrad disposition av ytor. Mindre andel öppna skrivbordsplatser och istället mer mötesrum och sociala ytor. I synnerhet små mötesrum som tillåter distansmöten utan att störa skrivbordsgrannar.

- **Hur skulle detta översiktligt påverka kostnader och intäkter för hyrestagare och fastighetsbranschen i Kronoberg?** Detta är enligt fastighetsutvecklare vi talat med mycket svårt att sätta om. Minskade ytbehov kan å ena sidan minska utgifter för hyrestagare och samtidigt minska intäkter för fastighetsägare. Å andra sidan kan omDispositionering av lokalytor också driva fram en våg av ombyggnationer bland kontor, som i sig också kan påverka hyresnivåerna. Förändrade behov kan även påverka attraktiviteten hos befintliga objekt, såväl positivt som negativt, vilket kommer att avgöras av mikrolägets egenskaper.

- **Hur kommer arbetspendlingen att påverkas?**

Ökat distansarbete kan medverka till minskat behov av arbetspendling i och med att antalet resor till och från arbetet kan minska. Samtidigt kan minskningen motverkas något i det fall att distansarbete leder till att arbetstagare tar arbeten längre från bostaden än vad man tidigare gjort, och fortfarande har behov av att ta sig till arbetsplatsen vissa dagar i veckan. Detsamma gäller ifall distansarbete leder till ökad attraktivitet för småhus utanför tätorter, med längre sträckor för såväl arbetsresor som vardagsärenden och minskade möjligheter till kollektivtrafikförsörjning. Det troligaste scenariot är att ökat distansarbete har en begränsad effekt på bosättningsmönster (pga trögheter i rörligheten hos befolkningen), och att ökat distansarbete därmed leder till minskad arbetspendling – främst för längre resor.

Scenarierna som ett underlag för Kronobergs utvecklingsarbete

Scenarierna i en strategisk utvecklingskontext

WSPs förhoppning är att denna rapports sammanställning av förutsättningar för framtidens arbetsplats kan utgöra underlag för Kronobergs regionala utvecklingsarbete. Därmed blir det viktigt att ställa rapportens ”kärna” och de bägge scenarier som beskrivs i föregående kapitel i relation dels till den regionala utvecklingsstrategin (RUS), dels till det samplaneringsarbete som sedan tidigare initierats i länet.

RUS Gröna Kronoberg

Den regionala utvecklingsstrategin Gröna Kronoberg antogs 2019 och anger riktningen för Kronobergs regionala utvecklingsarbete. Den övergripande målbilden ”Gröna Kronoberg 2025” är att Kronoberg ska växa i öppna och hållbara livsmiljöer med förnyelseförmåga. RUS definierar tre övergripande tema- och målområden för utvecklingsarbetet; komplementära Kronoberg, cirkulära Kronoberg, ett sammanhållet Kronoberg.

Till RUS kopplas regionala strategier såsom Kompetensförsörjningsstrategin, Trafikförsörjningsprogrammet, Folkhälsopolicyn, Innovationsstrategin och Kulturplanen.

Samplanering Kronoberg

2018 påbörjade Region Kronoberg *Samplaneringsprojektet*, ett arbete vars övergripande syfte var att länets planeringsprocesser ska bli mer samordnade och effektiva samt främja en hållbar utveckling i Kronobergs län. Projektet drevs av Region Kronoberg tillsammans med länets kommuner, länsstyrelse och Trafikverket.

I projektet ingick att arbeta med analyser och gemensamma kunskaps- och planeringsunderlag (delprojektet *Samtidsanalyser*) samt att arbeta fram en interaktiv karttjänst för planeringsunderlag (delprojektet *Planeringsatlas*). I projektet ingick också att skapa en plattform för att stärka samspelen mellan länets planeringsaktörer med sikte mot mer effektiva, samordnade och samverkande planeringsprocesser (delprojektet *Samplaneringsmodellen*). Dessutom bedrevs ett processarbete för att tillsammans med länets parter ta fram gemensamma framtidsscenarier som ett underlag för den fysiska samhällsplaneringen i länet (delprojektet *Framtidsdialog*).

Från 2020 övergick Samplaneringsprojektet till ordinarie verksamhet.

Framtidsdialog och två framtidsbilder

Genom Framtidsdialogen (2019) arbetade WSP fram två framtidsbilder som underlag för ett fortsatt arbete med en rumslig konkretisering av Kronoberg utvecklingsarbete. Scenarierna beskrev dels ett hållbart ruralt Kronoberg, dels ett hållbart urbant Kronoberg 2040. Bägge scenarier tog avstamp i RUS temaområden kring cirkularitet, komplementaritet och sammanhållning.

WSP vill nu lyfta fram dessa bägge framtidsbilder igen, i skenet av denna rapports sammanställning samt de två scenarierna kring ett platsberoende respektive platsoberoende arbetsliv. De två Framtidsbilderna från 2019 sammanfattas på följande sidor. Det bör betonas att i Framtidsbilderna (särskilt Rurala Kronoberg) talas om platsburna näringar. Här är det viktigt att särskilja mot denna rapports scenario kring ett platsoberoende arbetsliv. I våra ögon finns potentiella synergier mellan ett platsoberoende arbetsliv och platsberoende näringar, då bägge ger landsbygd och miljöer utanför stadskärnan en framskjuten position.

Framtidsbild 1: Ett hållbart ruralt Kronoberg 2040

Länets mindre orter har fått en ökad roll och relationen mellan stad och land har stärkts. Detta kan sammanlänkas *dels* till stärkta platsburna näringar, *dels* till förändrade normer och värderingar.

Det har skett en viss förflyttning av arbete till hemmet genom ökat distansarbete/-studier och i boende- och serviceorterna finns "arbetshubbar". Benägenheten att pendla är mindre samtidigt som Kronobergarna fortfarande kommer förflytta sig – då ofta genom samåkning. Att äga är inte längre lika viktigt.

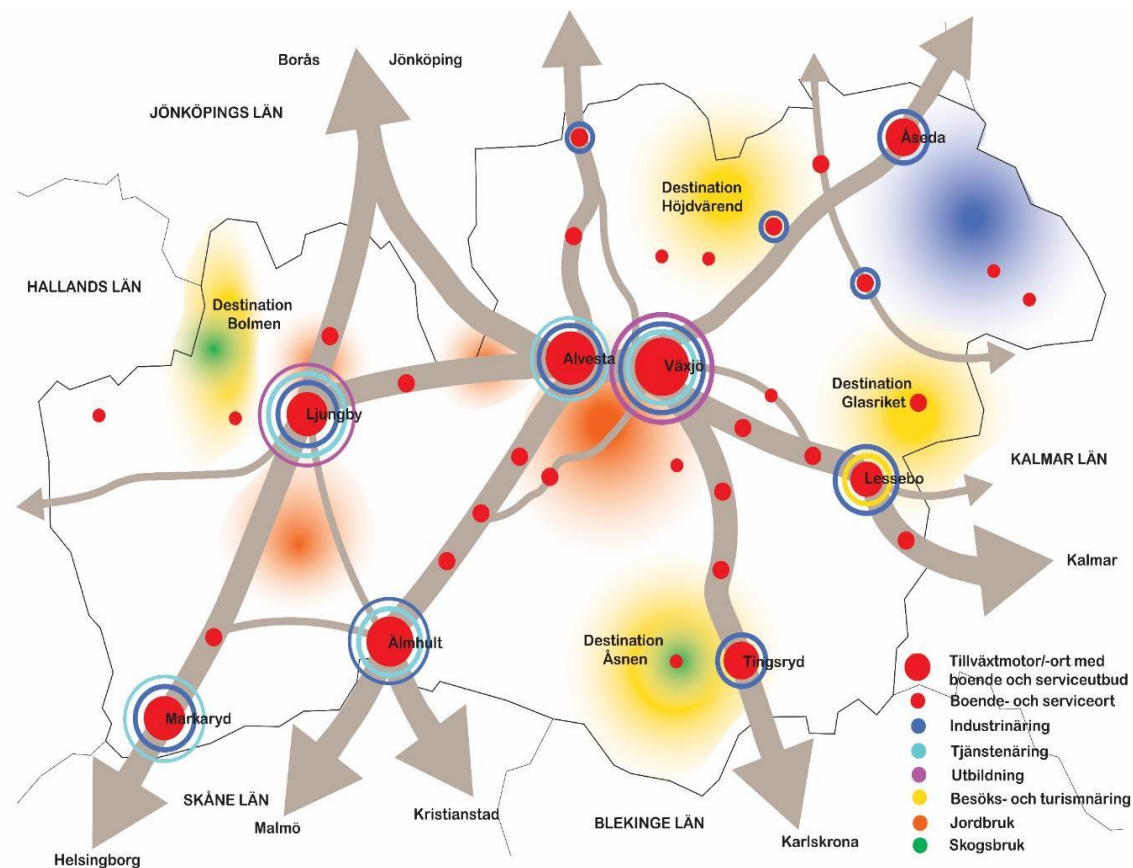
Människor behöver inte pendla till de större näringslivsorterna för arbete vilket påverkar Kronobergarnas livsval. Livsvalet påverkas även av "storstadsfriktioner" såsom trängsel, buller och kostnader. I Kronoberg finns förutsättningar att även på landsbygden leva ett robust och hållbart liv.

Platsburna näringar, såsom besöks- och turismnäring samt gröna näringar som jord- och skogsbruk, spelar en större roll för den regionala ekonomin och bidrar samtidigt till att göra landsbygden levande.

I takt med att de platsburna näringarna växer ökar även antalet boende- och serviceorter i länet vilka kompletterar länets tillväxtmotor Växjö (som avtagit i tillväxt) och tillväxtorterna.

Attraktiva boendemiljöer utvecklas även i natursköna områden med närhet till länets sjöar.

De regionala huvudstråken kompletteras med ett finmaskigt vägnät och den digitala infrastrukturen är utbyggd samtidigt som det digitala utbudet har ökat.

Framtidsbild 2: Ett hållbart urbant Kronoberg 2040

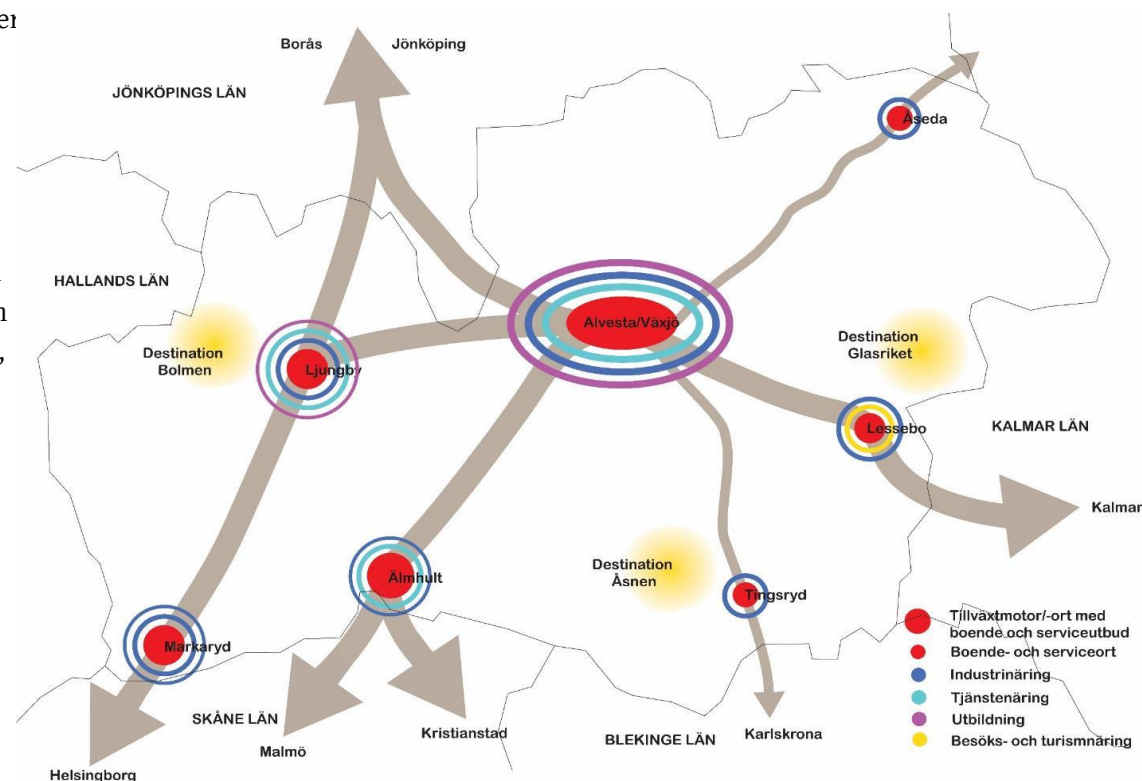
Kronoberg är nu en funktionell region där de såväl läns- som kommunadministrativa gränserna har minskat i betydelse. Länet karakteriseras av tydliga stråk som sammanlänkar Kronoberg med omgivande län. Stråken sammanlänkar länets tillväxtmotor med tillväxtorter samt med omgivande läns tillväxtmotorer, norrut till Jönköping och Borås via Värnamo, österut till Kalmar och söderut till Helsingborg, Malmö, Kristianstad och Karlskrona.

Kronobergarna är gränslösa, de pendlar i stor grad över kommun- och länsgränser. Kollektivtrafiken längs med huvudstråken är god och den regionala kollektivtrafiken har blivit snabbare och turtätheten ökat. Detta har möjliggjort pendling på daglig basis i det storregionala omlandet. Längs med stråken finns även laddstolpar för elburna fordon och/eller elvägar.

Alvesta och Växjö har "vuxit ihop" och blivit länets tillväxtmotor som karakteriseras av ett bärkraftigt arbets- och näringsliv, ett brett utbildnings- och kulturutbud, attraktiva "urbana" boendemiljöer och god tillgång till offentlig och privat service. Tjänstenäringen och upplevelseindustrin växer. Industrinäringen, med undantag från skogsindustrinäringen, i länet har minskat och således även industriorters förutsättningar "att överleva".

De sex orterna Ljungby, Markaryd, Älmhult, Lessebo, Tingsryd och Åseda är tillväxtorter som kompletterar tillväxtmotorn Alvesta-Växjö. Orterna längs med stråken kännetecknas av täthet i den byggda miljön, en mångsidig och blandad markanvändning, olika bostadsformer och blandade upplåtelseformer där Kronobergarna i huvudsak lever ett "urbant liv".

Tillväxtorternas har stärkts som boende- och serviceorter såväl som deras specialisering, t.ex. Ljungby som utbildningsort med koppling till industri- men även tjänstenäring, Markaryd som industriort med internationellt influensområde; Älmhult som tjänstenäring- och skogsnärlingsnod, Tingsryd som boendeort och skogsnärlingsnod.

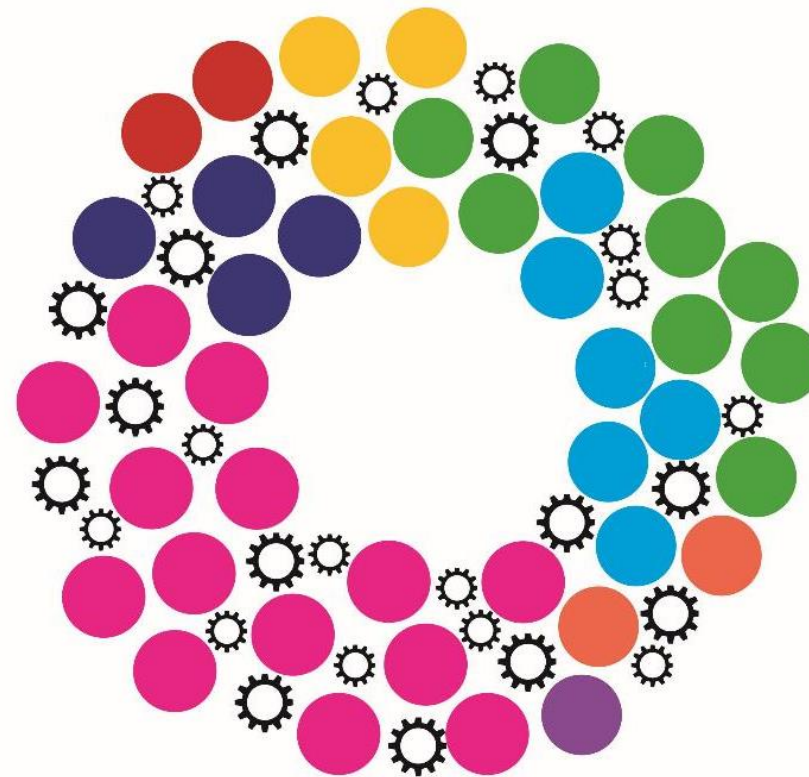

Bygg vidare och förstärk redan pågående utvecklingsprocesser

Vår uppfattning är att det är särskilt intressant att fördjupa analysen kring den rurala Framtidsbilden med utgångspunkt i det scenario som beskriver förutsättningar för ett platsoberoende arbetsliv. I bägge ges platser utanför stadskärnan en förstärkt position. Samtidigt är vår hållning att det är viktigt att ha perspektivet just att det handlar om ett scenario, dvs. en möjlig utvecklingsbana som bygger på att specifika förutsättningar finns på plats (både fysiska och mentala).

Vi vill betona vikten av att den fortsatta dialogen involverar länets parter. Vi ser att denna rapport har möjlighet att ”ge bränsle” till den dialog som byggt vidare på tidigare Framtidsdialoger och Samplaneringsarbete.

Kronobergs utveckling kommer att gynnas av en ökad samordning och samverkan inom ramen för samhällsplaneringen och utvecklingsarbetet. Det handlar om att gemensamt komma överens om en inriktning för Kronobergs utveckling och att synkronisera planeringsprocesserna för att understödja en sådan utveckling. Vilket scenario är önskvärt? Vad är realistiskt? Vad behöver göras för att uppnå ett sådant scenario? Vad styra mot? Vad göra, och vem gör vad?

Referenser

- Aerts, R., Honnay, O. Van Nieuwenhuysse, A. (2018). Biodiversity and human health: mechanisms and evidence of the positive health effects of diversity in nature and green spaces. *British Medical Bulletin*, vol. 127, pp. 5-22.
- Artell, J.; Ahtiainen, H och Pouta, E. (2013). Subjective vs. objective measures in the valuation of water quality. *Journal of Environmental Management*, vol. 130, pp. 288-296.
- Behrens K, Kichko S. och Thisse J. (2021). *Working from Home: Too Much of a Good Thing?* CESifo Working Paper No. 8831
- Bowler, D. E.; Buyung-Ali, L. M; Knight, T. M. och Pullin, A. S. (2010). A systematic review of evidence for the added benefits to health of exposure to natural environments. *BMC Public Health*, vol. 10; 456.
- Crouch, G. I. (2011). Destination Competitiveness: An Analysis of Determinant Attributes. *Journal of Travel Research*, vol. 50:1, pp. 27-45.
- Dingel J. och Neiman B. (2020). *How many jobs can be done at home?* Research/White paper, Becker Friedman Institute for economics at the university of Chicago.
- Dwyer, L.; Mellor, R.; Livaic, Z.; Edwards, D. och Kim, C. (2004). Attributes of Destinations Competitiveness: A Factor Analysis. *Tourism Analysis*, Vol. 9, pp. 1-11.
- Ek, R. och Hultman, J. (2007). *Plats som produkt: kommersialisering och paketering*. Lund: Studentlitteratur.
- Europeiska regionskommittén (2020). *EU annual regional and local barometer*. Bryssel: Europeiska regionskommittén. <https://cor.europa.eu/en/news/Pages/EU-Regional-and-Local-Barometer.aspx> (Hämtad: 2021-03-10)
- Fredman, P.; Wall-Reinius, S. och Grundén, A. (2012) The Nature of Nature in Nature-based Tourism. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, vol. 12:4, pp. 289-309.
- IVA (2018). *Planera för framtidens goda stad*. Stockholm: Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA). <https://www.iva.se/globalassets/rapporter/framtidens-goda-stad/201802-iva-framtidensgodastad-slutrapport-h.pdf> (Hämtad: 2121-03-05)
- Kairo Future (2018). *Framtidens arbetsliv del 1*. Stockholm: Kairo Future. <https://www.kairosfuture.com/se/publikationer/rapporter/framtidens-arbetsliv/> (Hämtad: 2021-02-25)
- Randstad och Kantar Sifo (2020). *Nio av tio vill fortsätta arbeta hemifrån i framtiden*. Pressmeddelande, tillgängligt 2021-03-12 via <https://www.randstad.se/om-oss/press/nio-av-tio-vill-fortsatta-arbeta-hemifran-i-framtiden/>
- Region Stockholm (2020). *En framtidsanalys – i spåren av Covid-19*. <https://www.sll.se/globalassets/5.-politik/politiska-organ/tillvaxt-och-regionplanenamnden/2020/2020-12-14/18.-trn-2020-0148-en-framtidsanalys.pdf> (Hämtad: 2021-12-02)
- Sandow E. och Lundholm E. (2020). Which families move out from metropolitan areas? Counterurban migration and professions in Sweden. *European Urban and Regional Studies*. Vol 27(3), Juli 2020. <https://doi.org/10.1177/0969776419893017>
- SBAB (2020). *Komma hem-rapporten 2020, del 2*. Tillgänglig 2021-03-12 via <https://www.sbab.se/komma-hem>
- SCB (2018). *Befolkningen ökar svagt på landsbygden*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2018/befolkningen-okar-svagt-pa-landsbygden/> (Hämtad: 2021-02-20).
- SvD (2014). *Viktigaste faktorerna när vi väljer bostad*. <https://www.svd.se/viktigaste-faktorerna-nar-vi-valjer-bostad> Hämtad: 2021-04-14.
- Syssner, J. (2021). *Kommer folk att flytta till avfolkningskommuner?* [Intervju i SvD] <https://www.svd.se/kommer-folk-att-flytta-till-avfolkningskommuner> Hämtad: 2021-03-25.
- Tele2 och Kantar Sifo (2020). *Det hybrida arbetslivet*. Tillgänglig 2021-03-12 via <https://mb.cision.com/Public/7793/3249663/a30ff368f29de496.pdf>
- WSP (2020). *Regionernas Kamp*. Stockholm: WSP. <https://www.wsp.com/sv-SE/insikter/regionernas-kamp-2020> Hämtad: 2021-02-25

VI ÄR WSP

WSP är ett av världens ledande analys- och teknikkonsultföretag. Vi verkar på våra lokala marknader med stöd av global expertis. Som tekniska experter och strategiska rådgivare har vi tillgång till ingenjörer, tekniker, naturvetare, planerare, utredare och miljöspecialister liksom professionella projektörer, konstruktörer och projektledare. Vi erbjuder hållbara lösningar inom Hus & Industri, Transport & Infrastruktur och Miljö & Energi. Med drygt 50 000 medarbetare på 550 kontor i 40 länder medverkar vi till en hållbar samhällsutveckling. I Sverige har vi omkring 4 000 medarbetare.

WSP Sverige AB

12188 Stockholm-Globen
Besök: Arenavägen 7

T: +46 10 7225500
Org.nr: 556057-4880
Styrelsens säte: Stockholm
wsp.com

